

DNB

Pasaules makro un Latvijas lauksaimniecības daile

Pēteris Strautiņš

2015.gada 2.marts

PAVISAM ĪSI PAR
EKONOMISKO SITUĀCIJU
KOPUMĀ – LATVIJA UN
PASAULE

DNB bankas prognozes par to, kā būs būt

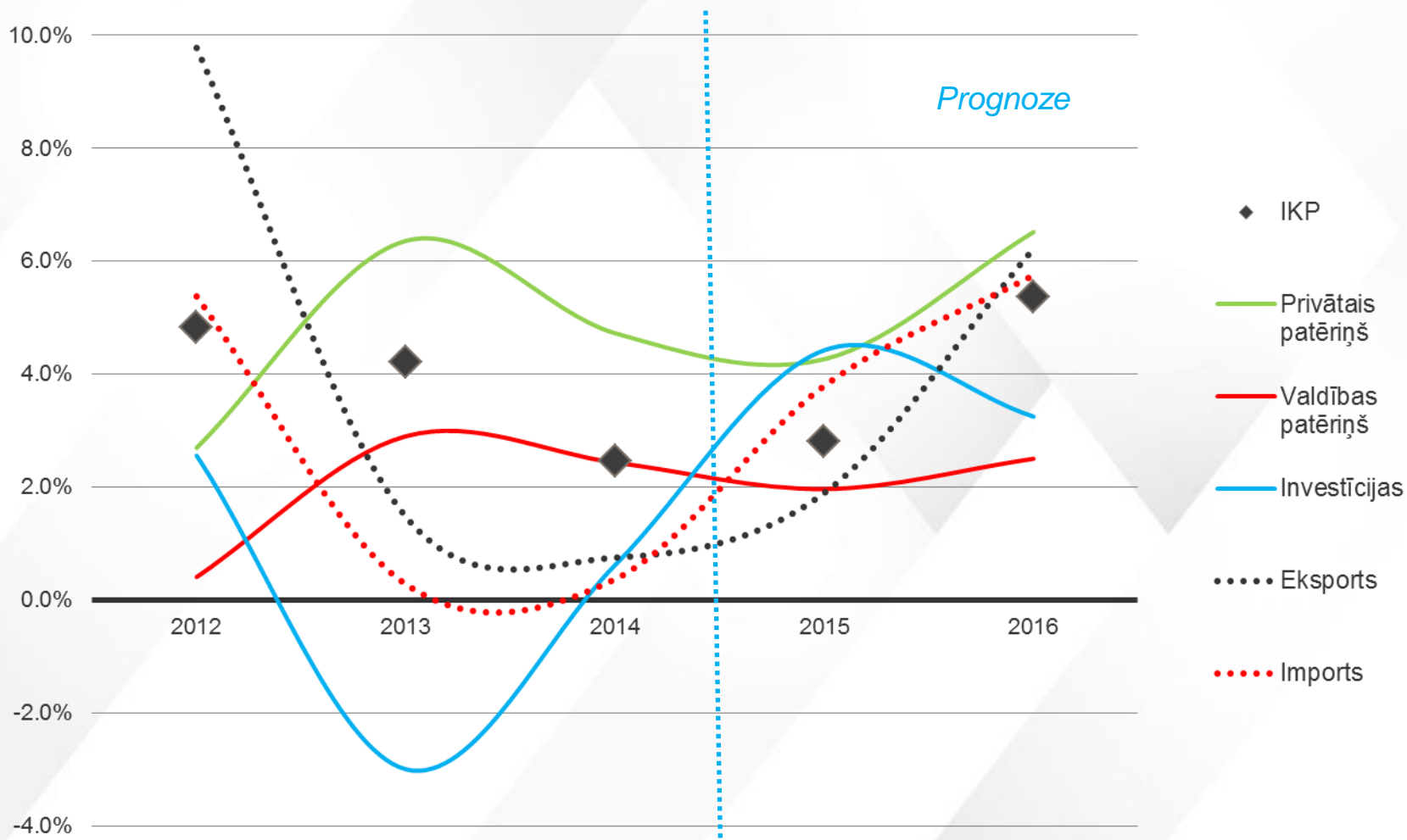
	2012	2013	2014	2015	2016
Reālais IKP, gada pieaugums %	4.8	4.2	2.4	2.5	3.5
Gada vidējā inflācija, %	2.3	0.0	0.8	0.0	2.0
Vidējā bruto alga, gada pieaugums 4C %	4	4.8	7.0	4.0	5.0
Darba meklētāju īpatsvars 4C, %	13.9	11.6	10.9	10.0	9.0
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-1.3	-1.0	-1.4	-1.5	-1.0
Tekošā konta bilance, % no IKP	-2.5	-0.8	-3.8	-3.0	-3.0

Sekmes dažādos Latvijas ekonomikas sektoros būs krasi atšķirīgas

- Patēriņš visdrīzāk augs straujāk nekā ekonomika kopumā.
  - Algu pieaugums šogad piebremzēsies, taču mēreni un deflācija nodrošinās labu pirkatspējas pieaugumu.
  - Pērn strauji pieauga mājsaimniecību noguldījumi, diez vai tos turpinās audzēt tādā pašā tempā.
  - Ir nenoteiktība par kreditēšanu, bet ir cerība, ka spēles noteikumu stabilizēšana kreditēšanu atjaunos.
- Pieredze rāda, ka pārtikas pieprasījums var augt vērtības izteiksmē pat pie sarūkoša iedzīvotāju skaita.
  - Lielākais pieaugums būs salīdzinoši dārgām precēm – augstas kvalitātes gaļas, piena produktiem. Savukārt lētāko produktu pārdošana saruks vēl straujāk nekā iedzīvotāju skaits.
- Eksportā panākumi būs stipri nevienmērīgi.
  - ES ekonomikas izaugsme paātrināsies – QE + eiro kursa kritums, nafta.
  - Krievijas un ex-PSRS valstu IKP eiro izteiksmē joprojām būs mazāks nekā pirms gada.
  - Latvijā 2014&2015 gadā bijušas/būs lielas investīcijas rūpniecībā.

Izaugsme paātrināsies, bet pēc kāda laika

IKP no izdevumu puses, gada pieaugums

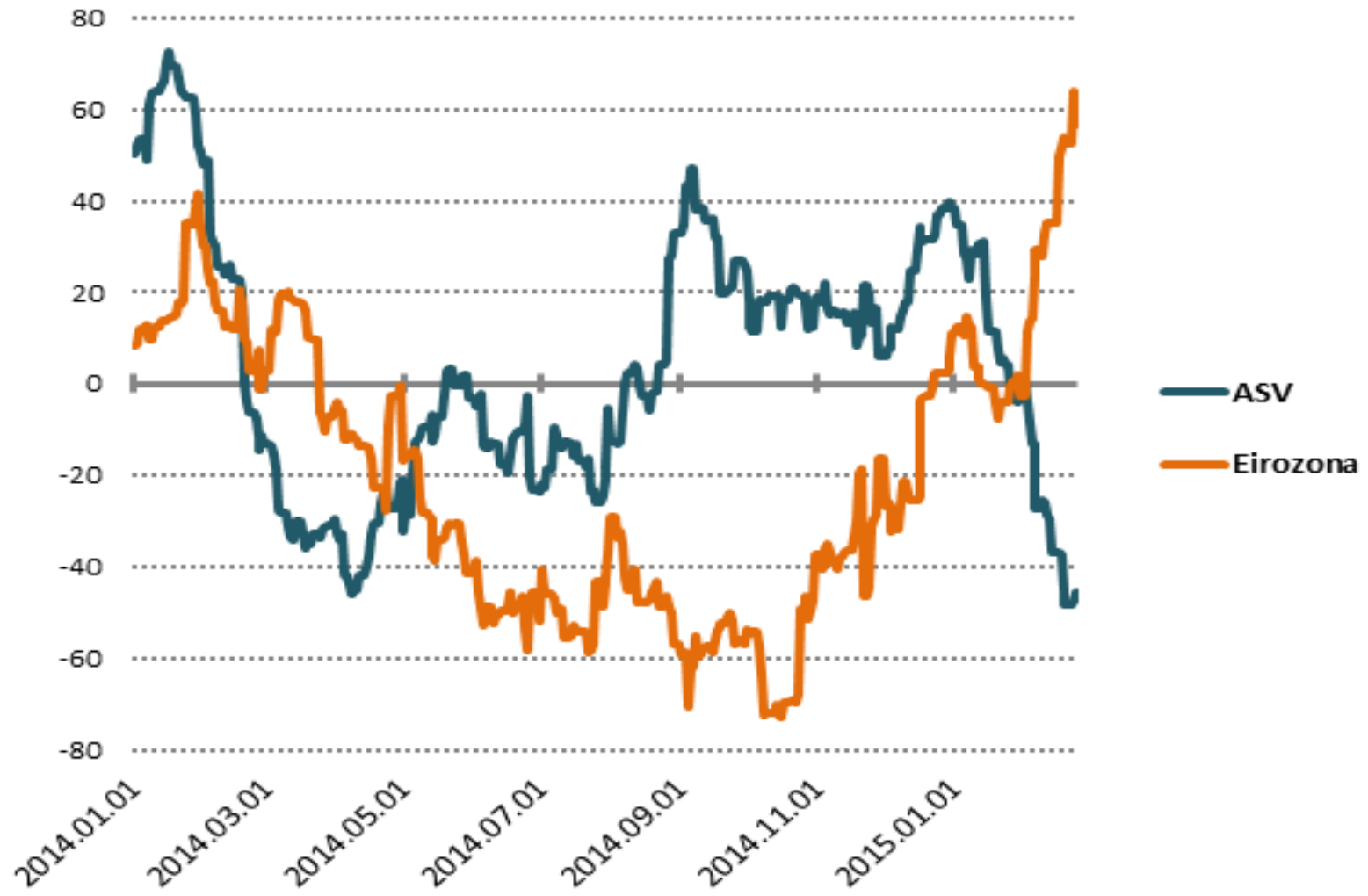
Avots: CSP

Pasaule kopumā viss kārtībā 😊

	<i>Daļa pasaulē (PSP)</i>	2001-2010 vidējais	2011	2012	2013	2014	2015 P	2016 P
Pasaule	100	4.0	4.1	3.4	3.3	3.2	<u>3.2</u>	<u>3.5</u>
ASV	16.3	1.7	1.6	2.3	2.2	2.4	<u>3.0</u>	<u>2.8</u>
Eirozona	12.0	1.2	1.6	-0.7	-0.4	0.9	<u>1.0</u>	<u>1.0</u>
- Vācija	3.4	1.0	3.4	0.9	0.5	1.5	<u>1.0</u>	<u>1.5</u>
- Francija	2.4	1.2	2.1	0.3	0.3	0.3	<u>0.5</u>	<u>0.5</u>
- Itālija	1.9	0.4	0.5	-2.4	-1.9	-0.4	<u>0.0</u>	<u>0.5</u>
Krievija	3.3	4.9	4.3	3.4	1.3	0.5	<u>-5.0</u>	<u>2.0</u>
Japāna	4.5	0.8	-0.5	1.5	1.6	0.3	<u>0.1</u>	<u>1.3</u>
Āzija (bez JP)	34.0	7.6	7.1	6.0	6.1	5.8	<u>5.9</u>	<u>5.7</u>
- Ķīna	16.5	10.5	9.3	7.7	7.7	7.4	<u>7.0</u>	<u>6.5</u>
- Indija	6.8	7.5	6.6	4.7	4.7	5.2	<u>5.5</u>	<u>6.0</u>
Latīņamerika	8.3	3.4	4.6	2.9	2.5	1.0	<u>1.5</u>	<u>2.5</u>
MENA	4.8	5.1	5.7	4.6	3.2	3.5	<u>3.0</u>	<u>3.0</u>

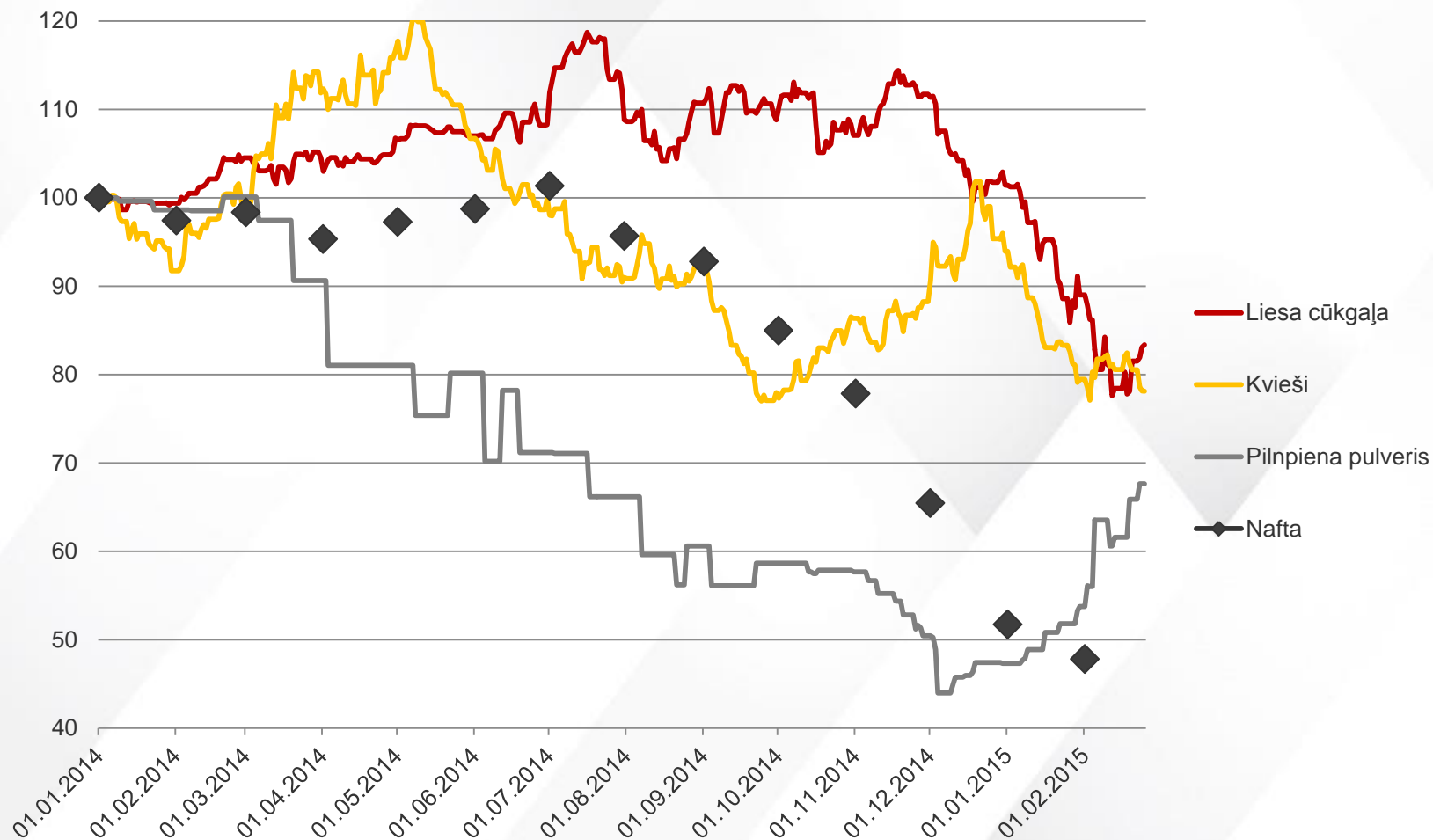
Jaunākās vēsmas liecina par eirozonas tendenču uzlabošanos

Citibank ekonomisko pārsteigumu indekss, kopš 2014.gada sākuma

Lauku produktu dinamikai var būt vājš sakars ar makro situāciju

Dažu svarīgāko lauksaimniecības produktu cenas kopš, kopš 2014.gada sākuma, salīdzinājumā ar naftas cenām

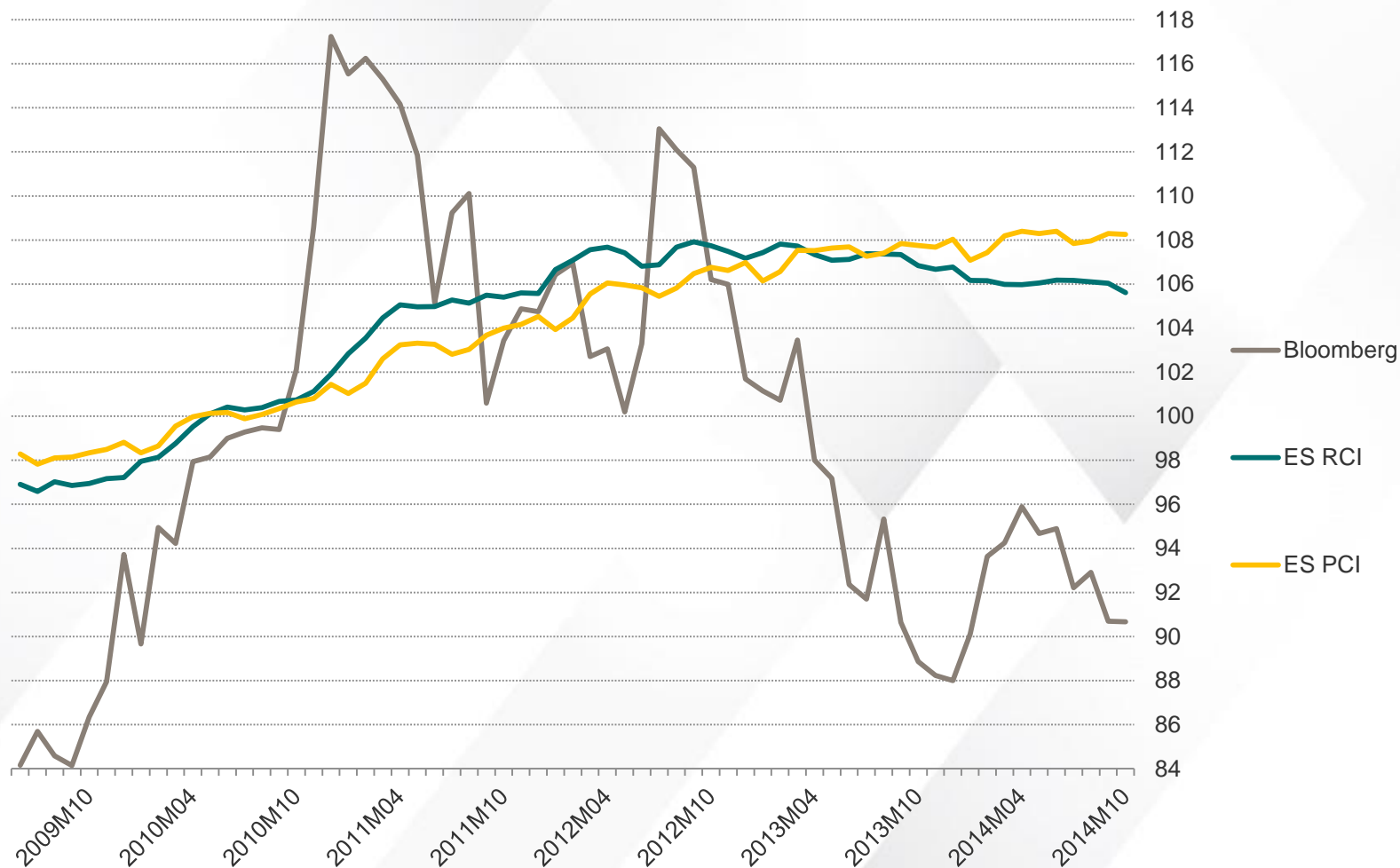

PRĀTA ROTAĻAS AR
EKONOMIKU VĒSTA, KA
LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAI IR
LABA NĀKOTNE

- Kāpēc lauksaimniecība ir un vienmēr būs piemērota tikai cilvēkiem ar stipriem nerviem
- Nozares salīdzinošo priekšrocību un trūkumu pārskats
- Prāta rotaļas, kas palīdz saprast salīdzinošo trūkumu nosacītību
- Zemāk teiktais rakstīts, pirmkārt domājot par piena nozari, bet lielā mērā attiecas arī uz pārējām lauksaimniecības nozarēm

Izejvielu tirgus cenu loģika

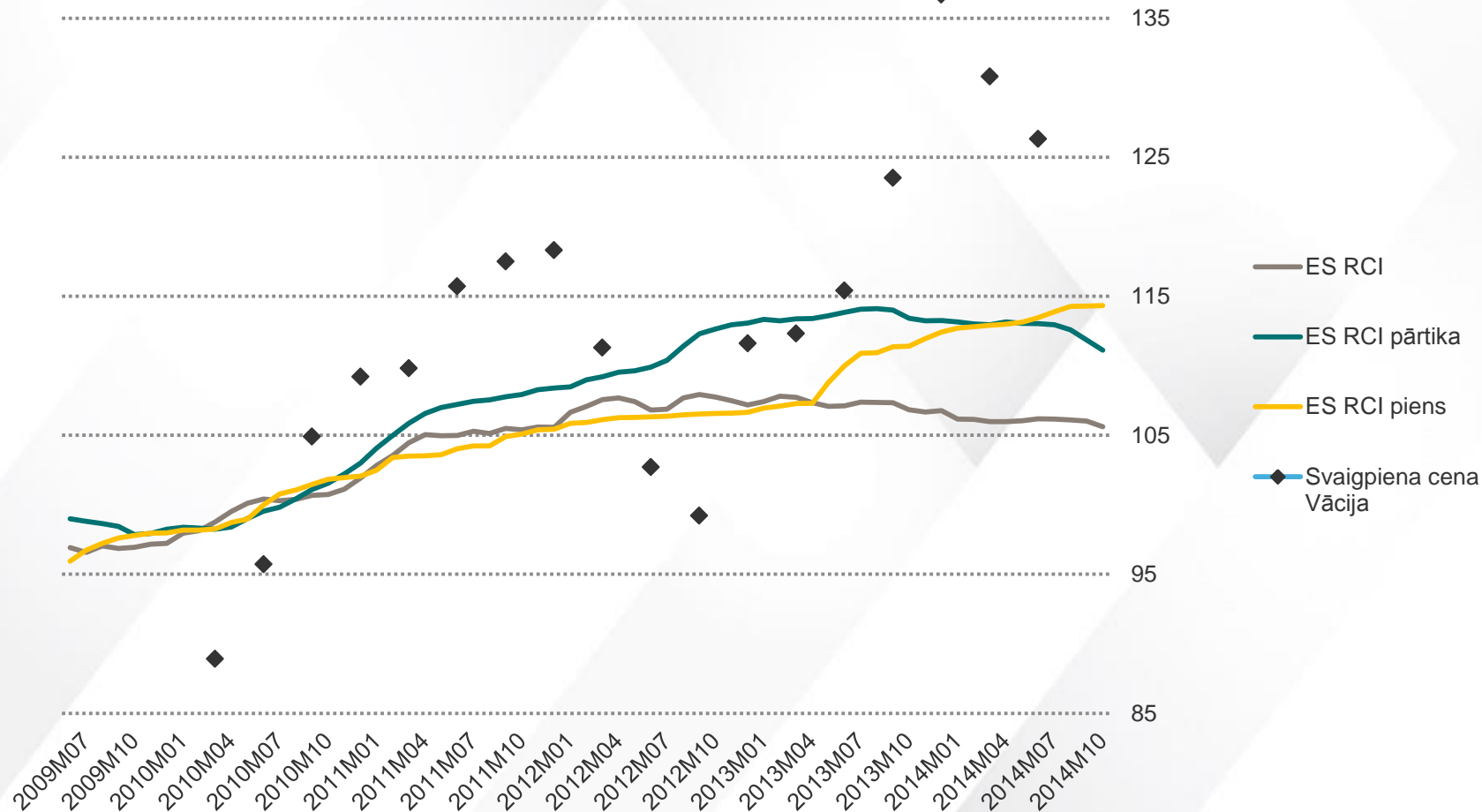
Bloomberg izejvielu indekss, ES ražotāju un patēriņa cenu indeksi kopš 2009.gada vidus, 2010=100

- **Svaigpiena, tāpat kā jebkuras izejvielas tirgus ir un vienmēr būs svārstīgs. Iemesli:**
  - Zema pieprasījuma elastība – tas vāji reaģē uz cenām.
  - Īsos laika periodos arī zema piedāvājuma elastība.
- Izejvielu ražošanas tehnoloģijas mēdz attīstīties straujāk nekā aug pieprasījums. Līdz ar to ilgākā laika posmā ražotāju skaitam ir jāsamazinās.
- **Mierinājumi:**
  - Zema pieprasījuma elastība nozīmē arī to, ka neliels ražošanas samazinājums var radīt strauju cenu pieaugumu.
  - Tā kā, ka citas nozares attīstās straujāk, nozares strādājošo skaits samazināsies nevis dēļ nonākšanas absolūtā, bet relatīvā nabadzībā – paveroties iespējam strādāt citās nozarēs.

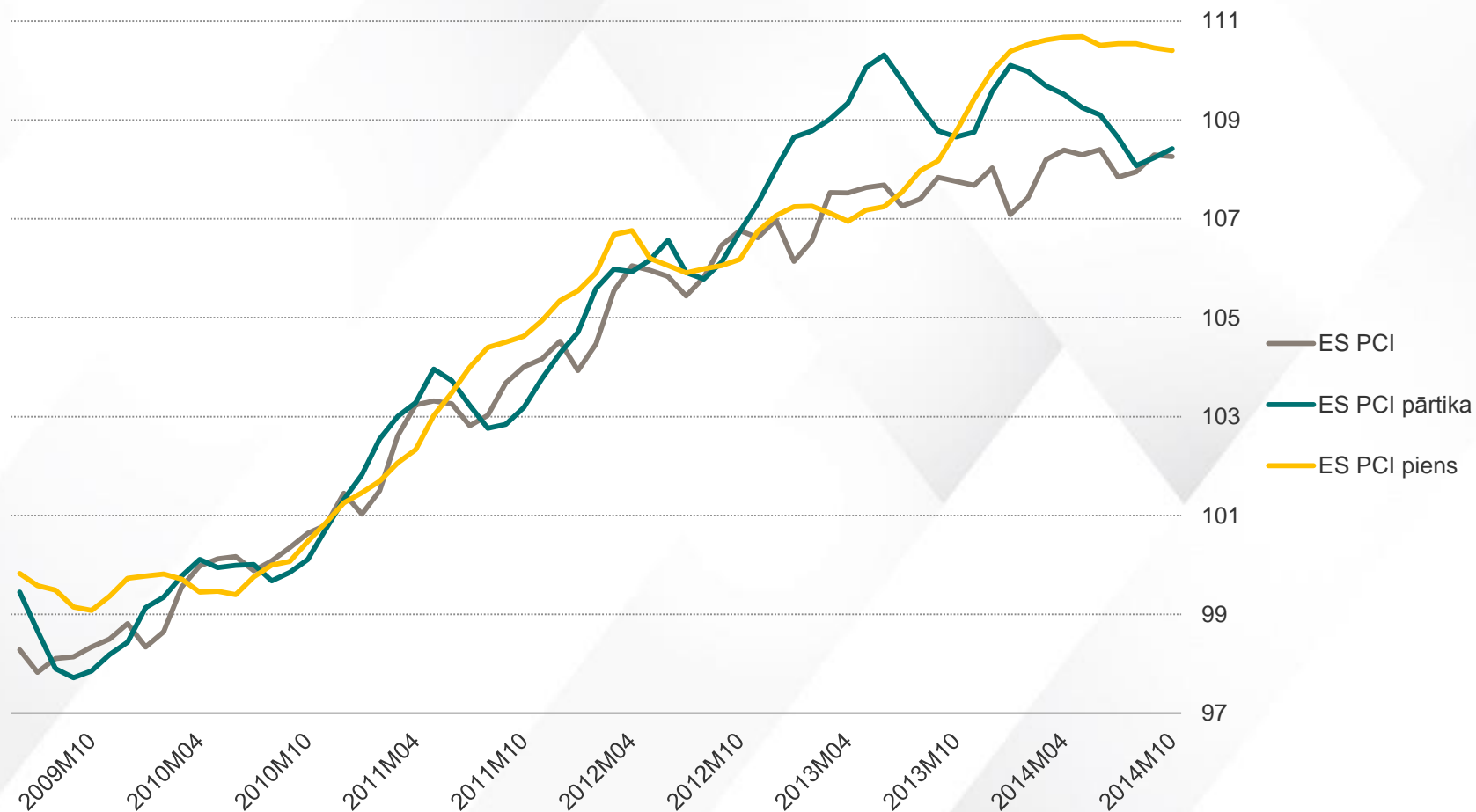
Svaigpiena cenas ir daudz svārstīgākas par citām ražotāju cenām

Dažādi ražotāju cenu indeksi ES, 2010=100

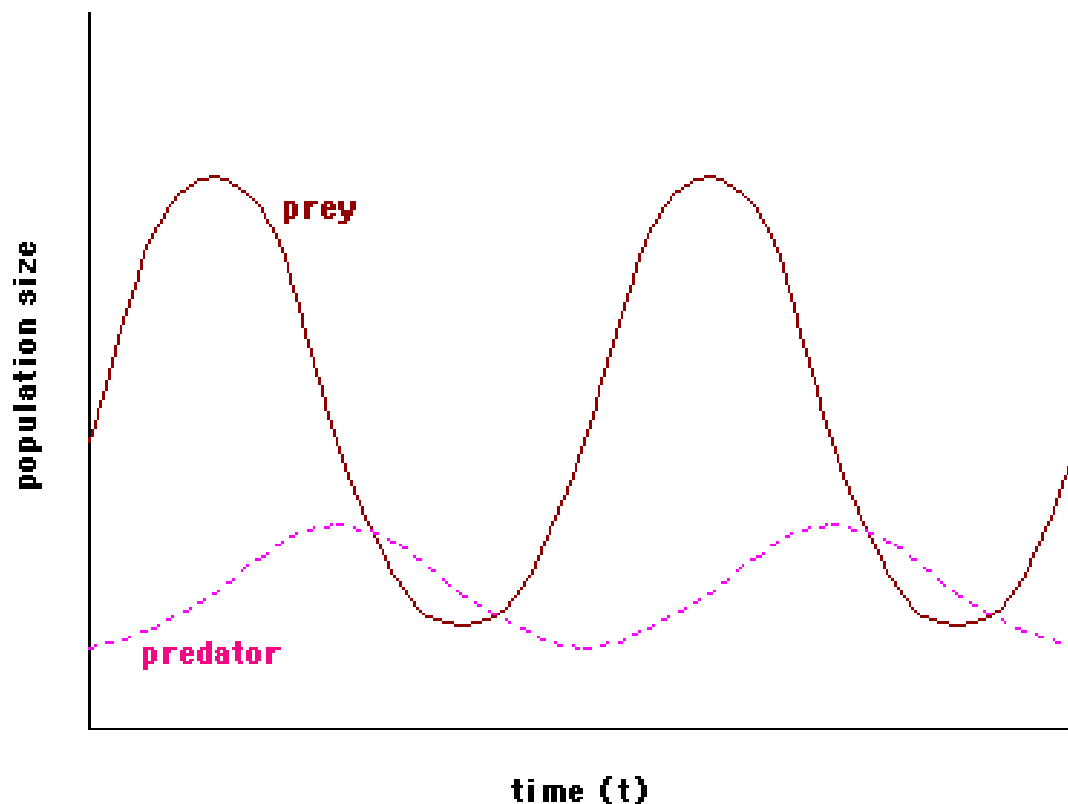
Mazumtirdzniecībā piena un pārtikas cenas ir svārstīgākas, bet mēreni

Kopējais, pārtikas un piena produktu patēriņa cenu indekss ES, 2010=100

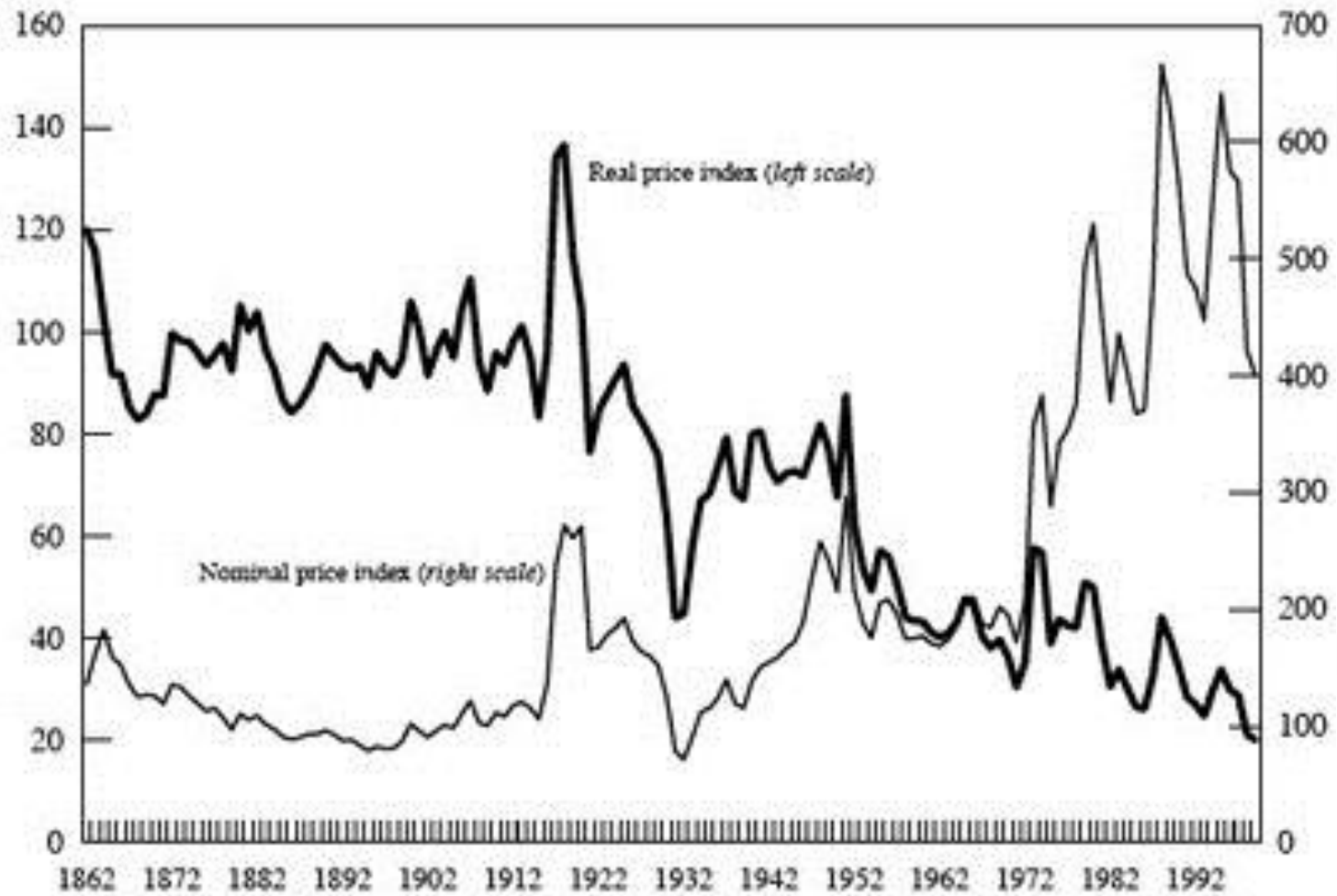

Nature is red in tooth and claw ...

Ne par vienu personiski – tas nav spriedums par piena tirgus dalībnieku morālajām īpašībām. Šis grafiks atspoguļo cenu-ražošanas dinamikas pamatideju jebkurā izejvielu nozarē

Ilgākā laika posmā izejvielu relatīvās cenas krīt

Nozares stiprās puses

- Mērenas zemes cenas, uz Eiropas fona.
- Darbaspēka izmaksu atšķirības Latvijā un Rietumeiropā pagaidām vēl mērāmas reizēs
- Kopumā diezgan piemēroti dabas apstākļi, reljefs.
- Tuvums lieliem noieta tirgiem, labi transporta savienojumi ar pārējo pasauli.
- Piena lopkopība ir vēsturisks Latvijas ekonomikas specializācijas virziens.
- Kopš ~2000.gada izauguši vairāki simti lielu, modernu saimniecību.

- Vidējais piena saimniecības lielums vēl ir daudz par mazu.
- Nozares “sociālā slodze” varētu būt kavējusi uz attīstību vērstus lēmumus.
- Pārstrādātāju darbības mērogi ir nelieli pat Baltijas kontekstā.
- Reģionu ceļu kvalitāte.
- Latvijas piena pārstrādātājiem nav spēcīgu Eiropas mēroga zīmolu. Te ir runa gan par:
  - Vēsturiskajiem, ar ģeogrāfiju saistītajiem zīmoliem – *Roquefort*, *Parmezan* u.t.t.
  - Mūsdienu “masu produktu” zīmoliem – *Actimel* u.tml.
- Dabas apstākļi ir piemēroti, bet ne tik piemēroti kā, teiksim, Ziemeļfrancijā.
- Salīdzinājumā ar ES vidējo līmeni mazāki tiešmaksājumi.

- Piena kvotu atcelšana pavērs iespējas ražošanas apjomu pieaugumam, veicinās saimniecību konsolidāciju.
- Iedzīvotāju skaita un ienākumu pieaugums Āzijā un Āfrikā nozīmē neizbēgami augošu pieprasījumu pēc pulveriem, siera, sviesta un citiem tālu transportējamiem produktiem.
- Ražošanas apjomu pieaugums veicinās klāstera efektu pastiprināšanos:
  - Lielāks ražošanas apjoms noteiktā teritorijā = zemākas transporta izmaksas.
  - Eksportēto produktu apjomu pieaugums palielinās Latvijas kā izcelsmes valsts zīmola vērtību.
- *Private label* pieaugums Rietumeiropas tirgū
- Pieaug Latvijas iedzīvotāju ienākumi.
- Pieaug ES tiešmaksājumi.
- ES fondi palīdzēs uzlabot daudzu autoceļu kvalitāti.
- Krievijas embargo saules puse - nozares pamatos vairs nav lielu “bumbu”, kas varētu uzsprāgt.
- Zemas naftas cenas.

- ES piena kvotu atcelšana var nozīmēt *ceteris paribus* zemākas piena cenas, kas, lai arī veicinās nozares konsolidāciju, var radīt protestus pret pārmaiņu tūlītējām sociālajām sekām.
- Iedzīvotāju skaits Latvijā vēl var samazināties, taču nav īstas skaidrības, kas notiek šobrīd, skat. rakstu “Statistika, liela statistika un informācijas karš”, www.delfi.lv, 11.08.2014.
- *Private label* produktu pieaugums vietējā tirgū
- Naudas ceļu būvei nebūs pietiekami daudz, lai novērstu daudzu reģionālo ceļu kvalitātes pasliktināšanos.
- Naftas cenas ir stipri samazinājušās, tas nozīmē, ka ir kāpuma risks nākotnē

Latvija nav piena ražošanai pati piemērotākā zeme pasaulē, bet tas nenozīmē, ka nozare šeit nevar attīstīties.

Šo domu palīdz saprast Deivida Rikardo starptautiskās tirdzniecības teorija, kas, lai arī nav absolūti reālistiska, lieliski ilustrē situācijas būtību.

Ābolistāna un Banānistāna

Salīdzinošo priekšrocību pamatideja – kaut arī Ābolistāna var ar noteiktu resursu (zeme, cilvēku laiks) daudzumu saražot vairāk jebkuras preces, Banānistāna varēs pasaules tirgū konkurēt ar banāniem, jo resursu cenas Banānistānā būs zemākas

	<i>Āboli</i>	<i>Banāni</i>
<i>Ābolistāna</i>	8	6
<i>Banānistāna</i>	4	5

Zaļenieki un Akmeņrags

Rikardo loģika attiecas arī uz lauksaimniecības nozaru izvietojumu vienas valsts ietvaros.

Kaut arī Zaļeniekos uz platības vienību var saražot vairāk jebkādu lauksaimniecības produktu, nozare Akmeņragā tomēr var būt izdevīga

	Kvieši	Piens
Zaļenieki	10	7
Akmeņrags	5	6 (4?)

Pasaule ir netaisnīga, bet ar mēru

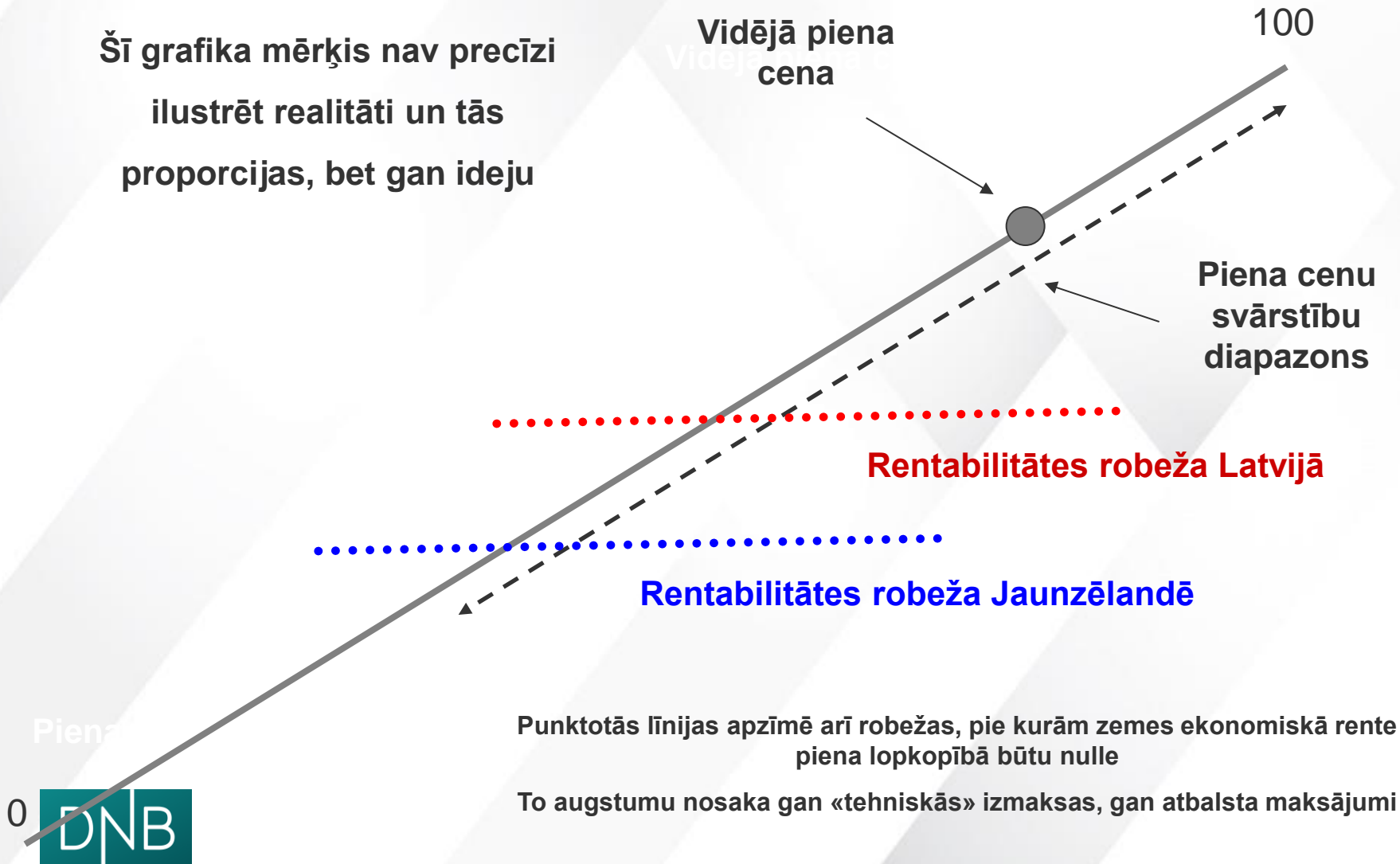
Atšķirība starp Ābolistānu un Banānistānu drīzāk ir nevis – vai mazāk efektīvajā vietā kaut kas tiks ražots, bet gan – kāda būs zemes ekonomiskā rente?

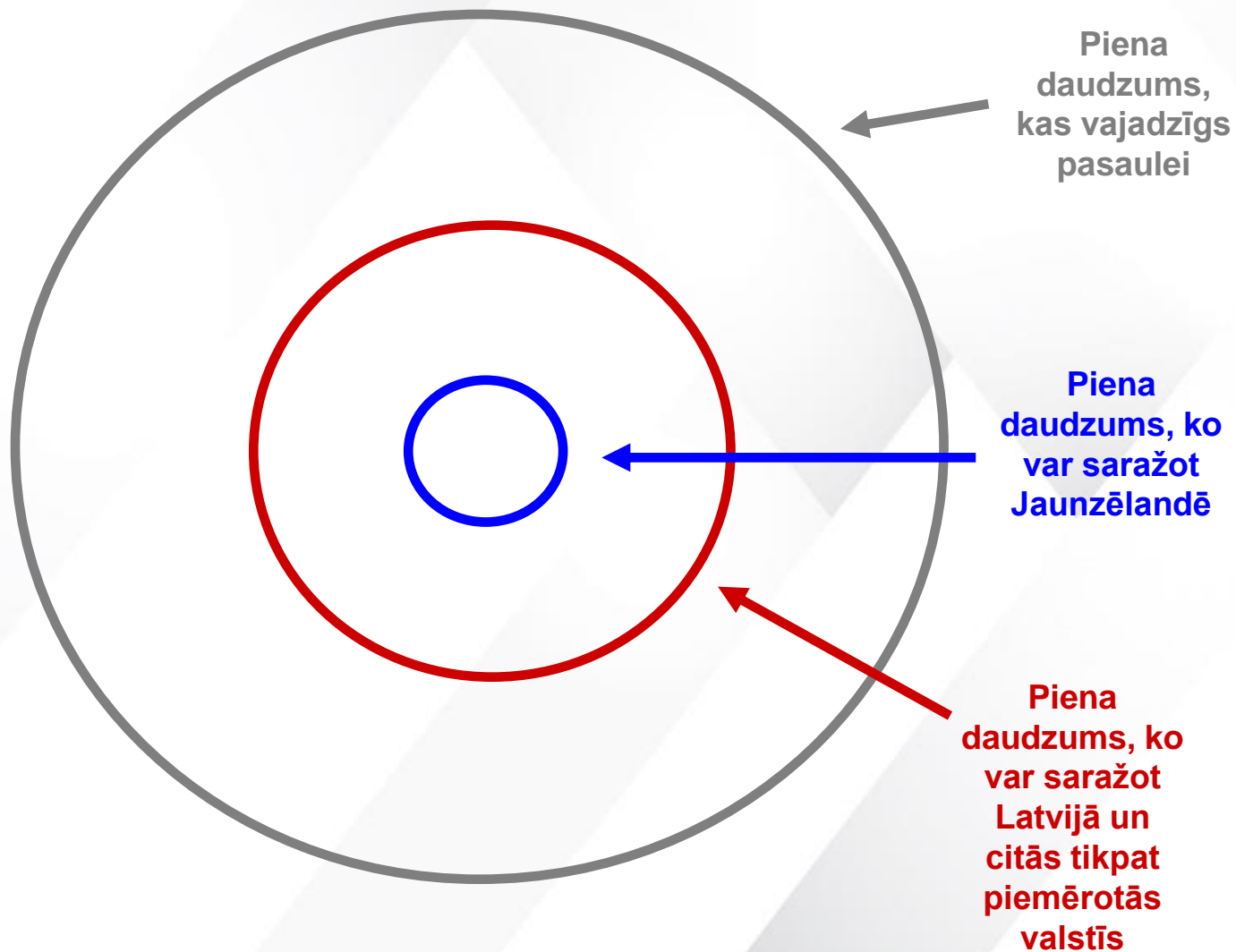
Atšķirība neparādās «uz papīra», ja zemes īpašnieks un apstrādātājs ir tā pati persona, bet tā vienalga ietekmē lēmumu pieņemšanu.

Kāpēc mums nav jābūt pasaulē labākajiem, lai attīstītos

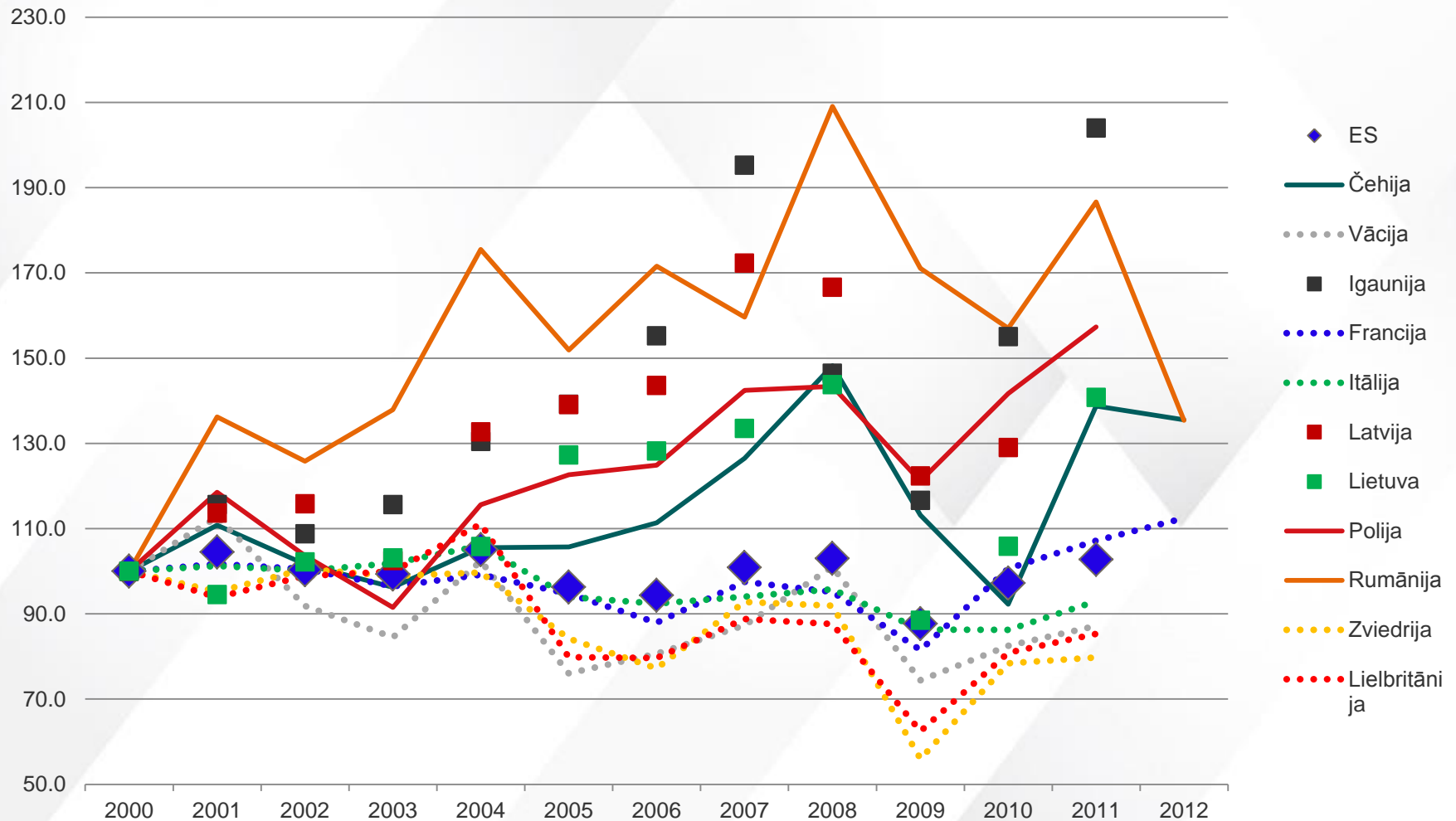
Šī grafika mērķis nav precīzi
ilustrēt realitāti un tās
proporcijas, bet gan ideju

Latvijas un citu jauno dalībvalstu lauksaimniecība attīstās straujāk

Bruto pievienotā vērtība lauksaimniecībā, ES un atsevišķās dalībvalstīs, 2000=100

PALDIES PAR UZMANĪBU!